

ЗА МЯСТОТО НА ЕПОНИМНИТЕ ТЕРМИНИ В СЪВРЕМЕННАТА ЛАТИНСКА МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ И ТЯХНАТА РЕФЛЕКСИЯ ВЪРХУ БЪЛГАРСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЧНА СИСТЕМА

Ст. пр. д-р Гергана Петкова
Медицински университет – Пловдив, България

Резюме. Обект на изследване в настоящия текст са епонимните термини, част от латинската медицинска терминология, и тяхното отражение в българската терминология. Препратки са правени при нужда и към примери от английски език, когато е налично влияние върху другите две системи. Интересът към проучваните терминологични единици е породен, от една страна, от техния значителен брой, засвидетелстван и в трите подсистеми на медицинската наука – анатомична, клинична и фармацевтична, както и от определяните като нехомогенни правила при тяхното осъвременяване, регулиране и кодифициране.

Като основни методи са приложени лексикографската ексцерпция и лингвистичният анализ. Като източници на научна информация са използвани специализирани справочници, речници, енциклопедии, учебници, учебни помагала и др. Примерите са класифицирани според тяхната синтактична структура, както и тематично в зависимост от типа на изходния оним, послужил за тяхната деривация. Проследени и коментирани са също така и най-новите тенденции, свързани с техния узус и функциониране в рамките на интернационалната специализирана лексика.

Ключови думи: епоним; медицинска терминология; латински език; български език; кодификация; стигматизация

1. Въведение

Грижата за човешкото здравео и опитите за превенция в световен мащаб от заболявания и претърпяването на трайни физически или психически травми превръща медицината в един по-особен тип наука – наука, до която се докосват всички хора без оглед на раса, генотип и социален статус. Тази нейна липса на нюансираност става сякаш още по-осезаема след избухването на

пандемията от *COVID-19*. Това събитие засили интереса към принципите, при които се въвеждат нови елементи в медицинската терминологична система, за да бъдат запазени нейната актуалност и акуратност, а особеностите относно тяхната правилна употребата в езика при писмена или вербална форма на комуникация пробудиха множество въпроси и коментари. Това е валидно за всеки един сегмент от даден терминологичен апарат и затова максимално детайлното разглеждане тук на епонимните терминологични единици би довело до запълването на доскоро недоловими вакуумни пространства от дефицити при овладяването и практическото прилагане на медицинската терминология в цялост и в различен контекст.

През първите години от обучението си студентите от различните научни направления е необходимо да се запознаят със специализираната лексика на предпочетената от тях област, а също и да придобият умения, свързани със свободното боравене с нея. Това е дълъг и труден процес. За съжаление, редица особености относно изграждането на структурата на даден терминологичен апарат от диахронна гледна точка, както и наблюдаваните взаимодействия на съставлящите го елементи (като например, макар и непредпочитани, случаите на антонимия, синонимия, омонимия, паронимия, полисемия) и причините за тяхното пораждање, остават често необсъдени. Това води до неточности и възникване на казуси при бъдещата им употреба в работна среда.

Запознаването с тези процеси и нововъведения е от практическа полза за широка аудитория, включваща и обучаващите се студенти, запознавайки ги с въпроси, които остават в периферията на изучаваните теоретични дисциплини. По този начин се спомага придобиването на базисни лингвистични умения и компетентности при работа със строго научен и административно делови стил, което, от своя страна, би допринесло и за пораждање на основни познания в бъдеще, необходими както за самостоятелното изграждане на текстове от гореупоменатия тип, така и за подобряването на комуникационната компетентност. И въпреки че вниманието тук е с преференция върху медицинската терминология, изложените принципи и засегнатите проблеми са приложими и за други дисциплини, защото те са на метаезиково и над-системно ниво.

2. Епонимните термини като част от съвременната медицинска терминология

Епонимите в качеството си на медицински термини са съотносими към структура, заболяване, симптом, синдром, особеност на физиката, лечебна процедура, операция, изследване, лабораторен тест, инструмент, образувани от съществително собствено име, което обикновено е името на откривателя (лекар или учен) (Arnaudova 2005a; Arnaudova 2005b; Arnaudova 2012; Fortune 2000). Важно е тук да се подчертае, че чрез епонима не се валиди-

зира единствено ново откритие, а също така се създават и връзки със субекта или обекта, използван при деривацията му (Fortune 2000, p. 236; Todea 2013, p. 1055). И понеже при повечето епоними за словообразователна основа служат имена на представители на различни националности и на носители на различни езици, в основните термини от този тип онимите са запазени в оригиналния си вариант, включително и с особеностите при тяхната акцентуализация и ортографското възпроизвеждане (Arnaudova 2005b, p. viii).

Основните методи за настоящото изследване са лексикографска ексцерпция и лингво-културологичен анализ, а основните източници на информация са „Малка медицинска енциклопедия за всеки“, „Епонимни термини в нозологията, морфологията и клиниката на вътрешните болести“, „*Nova terminologia medica polyglotta et eponymica*“ („Нова медицинска полиглотна и епонимна терминология на седем езика“), „*Terminologia medica polyglotta eponymica et acronimica*“ („Полиглотна епонимна акронимна медицинска терминология на седем езика“). Подборът на използваната литература не е случаен. Изданията са плод на десетилетен труд в областта на лексикографското прецизиране на латинската медицинска терминология в България, чието начало е поставено от д-р Георги Арnaudов и продължено и доразвито от неговата дъщеря – д-р Перя Георги Арnaudова. И въпреки че не са съставени от езиковеди, те са единствени по рода си и са от изключителна помощ за лингвистични изследвания и преводи на специализирана литература.

А. Епоними, образувани от антропоними

Не е маловажен и фактът, че епонимите съдържат в себе си освен лексикална семантика и историческо значение – чрез тях се отдава заслужена почит на най-известните лекари в медицината от Античността до днес (Arnaudova 2005a, pp. xvi – xviii). Това прави правилния им правопис и изговор като израз на уважение и проява на висока култура задължителен за всеки професионалист (Arnaudova 2005a, pp. xvi – xviii; Arnaudova 2005b, p. iii; Arnaudova 2013, p. 10). Тази им особеност е логичната предпоставка делът на примерите, образувани от антропоним (предимно фамилно име на изявен учен), да е най-голям. Според структурата им се делят на:

– *Главни епоними* – започват с името на единствен автор, последвано от апостроф (’), а не в очакваната генетивна латинска падежна форма, след което се добавя понятието на латински език, което съществителното собствено име определя (*Basedow’ morbus* / базедова болест). Когато авторите са двама или повече, имената им биват разделени с тиренца и не се поставя апостроф (*Blegvad-Haxthausen syndromum* / Блегвас-Хакстхаузен синдром, *Charcot-Marie-Tooth morbus* / Шарко-Мари-Туут болест).

– *Подчинени епоними* – в тези случаи единственото име на автора е на второ място след главен латински термин и е в генетивна форма (*degeneratio Wagneri* / Вагнер дегенерация) (Arnaudova 2005a, pp. xvi – xviii).

Обикновено под латинския термин се възприема самостоятелно употребено съществително нарицателно име (*Geigel reflexus*/рефлекс на Гайгел) или комбинация от съществително нарицателно и прилагателно име (*Higoumenakis signum claviculare*/клавикуларен симптом на Хигуменакис), като рядко може да се изразява и под формата на комбинация от две съществителни нарицателни, свързани чрез съюз (*Gauss (J.) curva et distribution* / гаусова крива и разпределение, разпределение и крива на Гаус; *Gennari linea sive stria* / линия или ивица на Дженари) или безсъюзно (*Parrot marasmus-syndromum**).

Наблюдават се и т. нар. подобни епонимни синдроми, т.е. епоними, които в различните държави се публикуват или се популяризират под различни имена (например *Alfidi* и *Vollmar* при *Alfidi's syndromum* / Алфиди синдром и *Vollmar's syndromum* / Фолмар синдром, *Kartagener* и *Afzelius* при *Kartagener's syndromum* / Картагенер синдром и *Afzelius's syndromum* / Афцелиус синдром,¹ *Dunbar* и *Moore* при *Dunbar's syndromum* / Дънбър синдром и *Moore's (M.) syndromum* / Муур синдром) (*ibidem*), т. е. трябва да се обръща особено внимание на източниците и на дадените обяснения за термините в тях.

Като изключение от общовъзприетите ортографски и синтактични правила може да се възприемат и примери като *Glauber-sal* / глауберова сол (натриев сулфат), при които съществителното собствено име е изписано полуслято с латинския термин (самостоятелно употребено съществително нарицателно име), който определя.

По-редки са и случаите, при които антропонимът посредством афиксация става част от едноосновен термин, изпълнявайки ролята на значещ градивен елемент, т. е. корен в думата (*basedowismus*, *-i*, *m* / базедовизъм), както и да влиза в рамките на сложен клиничен термин, изпълнявайки функцията на терминоелемент (*roentgenographia*, *-ae*, *f* / рентгенография), или пък да бъде трансформиран в прилагателно име, което е част от главен (*galenica remedia* / галенови лекарства²) или подчинен епоним (*praeparata galenica* / галенови препарати) (Petkova 2011, pp. 39 – 40). Макар и спорадични, но са засвидетелствани и примери, образувани посредством конверсия от антропоним (*stent*/стент). Видно е, че примерите са част от „по-младите“ дялове на медицината и вероятно са израз на по-новите тенденции при терминообразуването, следващо общите модни предпочитания към езикова икономия в изказа и хибридизация, като същевременно са силно повлияни и от английската медицинска терминологична система, където подобни примери преобладават. Другата особеност, която трябва да бъде подчертана, е, че все по-често се предпочита изписване на термина на латински език с малка начална буква, а примерите с главна начална са редки (*Salmonella*, *-ae*, *f* / Салмонела, *Rickettsia*, *-ae*, *f* / рикетсия), което е в разрез с възприетото правило в латинския език за изписването с начална главна буква на лексеми, които са плод на деривационен процес от съществително собствено име. Видно е, че тук не се прилага равномерно това

строго определено правило (*Pasteurella*, -ae, f / Пастеурела, но *pasteurisationis*, f / пастьоризация). Тази нехомогенност личи и в българската система (*Салмонела*, но *рикетсия*).

Б. Епоними, образувани от име на митологичен, библейски или литературен персонаж

Епонимите, образувани от друг тип съществителни собствени имена, също имат своите специфики, макар и в структурно отношение моделите на образуване и функциониране в латинската медицинска терминологична система да препокриват гореизложените.

Афиксалното словообразуване може да бъде посочено тук като основен словообразователен начин за реализирането на тези нови лексикални единици. Чрез прибавяне на различни по произход и значение суфикси към съществително собствено име, представлящо митологичен, библейски или литературен персонаж, се образуват съществителни нарицателни и прилагателни имена, използвани в терминологичния апарат на отделните науки. Процесът е изключително продуктивен и вероятно това е причината, поради която те така силно са навлезли и в областта на медицината и нейните направления. Според принципите им на словообразуване могат да се проследят различните деривационни схеми и да се установи степента им на продуктивност (Petkova, Grozdanova 2023, p. 350). Епонимни термини от митоними се образуват и чрез конверсия (*atlas*, -antis, m / атлас; *hippocampus*, -i, m / хипокампус).

В по-късен културологичен и времеви отрязък интересът се измества от митологичните имена към библейски персонажи и такива от световната литература, като особеностите и моделите на деривация и функциониране на образуванияте от тях нови епонимни термини отново частично покриват спецификите, представени при другите типове оними.

Най-многобройни са едносъставните термини, които представляват съществителни нарицателни (*narcissismus*, -i, m / нарцисизъм) или прилагателни имена (*venereus*, -a, -um / венерически³), образувани чрез афиксация, както и сложни клинични термини, при които онимът е включен като терминоелемент (*venerologia*, -ae, f / венерология; раздел от медицината, изучаващ заболяванията, предавани по полов път). Както може да се предположи, степента им на асимилиране към правилата на латинската граматика е висока. С висока честотност на словообразователна употреба са суфиксите със значение „патологично състояние“ -*ismus* (*gigantismus*, -i, m / гигантизъм), -*iasis* (*satyriasis*, -is, f / сатириаза) и -*ia* (*cyclopia*, -ae, f / циклопия).

Засвидетелствани са, разбира се, и примери на главни (*Ammonis cornu* / Амонов рог) и подчинени епоними (*tendo Achilles'* / ахилесово сухожилие), като и тук се наблюдават вариации в структурно отношение при представянето на един и същ семантичен концепт (*Medusa caput* и *caput Medusae* / глава на Медуза).

Възможно е терминът да премине в разговорната реч и да се детерминологизира. Големият процент на едносъставни епоними, както и високата популярност на този тип оними сред всички носители и потребители на даден език, предразполагат тези стилистични изменения, т. е. преминаването от строго научната сфера на употреба към разговорната реч, да са често наблюдавани сред тях (*iris, iridis, f* / ирис; *hymen, -enis, m* / химен).

Любопитно е също, че един сравнително голям дял от епонимите, образувани от митологично име, са част от терминологията, използвана в психиатрията, която е сред едни от по-късно появилите се дялове на медицината.

Интересен пример от семантична гледна точка представлява и епонимът *sodomia, -ae, f* / содомия, образуван по името на топонима в Библията – град Содом, посредством суфикса за обозначаване на патологично състояние **-ia**.

С нееднозначна етимология пък е примерът *Rhesus-factor, -oris, m* / резус-фактор, изведен от името на митичния крал на траките Rhesos, но и вид маймуна от рода Масаса, обитаваща териториите на Индия и Китай, в чиято кръв факторът е намерен през 1940 г.

В. Епоними, образувани от топоними

Следващият основен дял медицински епоними се състои от примери, изведени от наименования на географски обекти (топоними). В структурно отношение отново могат да бъдат обособени следните няколко типа епоними: главни (*Bulgaria' bacillus* / български лактобацил) и подчинени, при които съществителното собствено име е представено с апостроф (*arthritis Lyme'* / лаймски артрит), с латинска генитивна форма (*trias Merseburgi* / мерзебургска триада), в основна форма (т. е. възприета като номинативна след навлизането на онима в латинската терминологична система) без допълнителни маркери (*febris Kyasanur**) или чрез трансформация посредством афиксация на онима в прилагателно (*febris crimea* / кримска треска; *febris mediterranea**, *febris mediterranea familiaris* / Средиземноморска семейна треска). Не е налице спазването на ясни логически правила с оглед прилагането на тази диференциация за изразяване на „притежание“ или „принадлежност“. В голям дял от примерите прилагателното име, деривирано от съществително собствено, не е представено с главна начална буква, както се изисква от традиционната латинска граматика (*febris argentinica**, *febris bolivica** и др.). Наличието на повече от един топоним в състава на епонимен термин като при *febris Crimea-Congo* / треска Крим-Конго (от полуостров Крим и Конго) пък е похват, очертаващ типичния ареал на разпространение на заболяването.

И при тази тематична група продуктивен е моделът, при който топонимът става част от едноосновен термин посредством афиксация (*kaolinum, -i, n* / каолин, *mongoloismus, -i, m* / монголоизъм (стар термин, заменен от *Down syndromum* / Даун синдром, даун и *trisomia 21* / тризомия 21)). Наблюдават се и случаи на образуване на нов термин чрез конверсия (*Coxsackie-vira* / коксаки-вируси).

3. Наблюдения върху кодификацията на епонимите

Случаите, при които различни структурни модели служат за официализиране на повече от един вариант на даден епоним, са многобройни. Това наблюдение дава основание да бъде изказано предположението, че тези единици са все по-непредпочитани като инструмент за представяне на нови понятия в съвременното терминологично знание и затова не подлежат и на сериозен контрол, целящ тяхната хомогенна унификация. Засвидетелствани са следните примери, които илюстрират твърдението: понятието се представя и като главен, и като подчинен епоним (*Balkan' nephropathia, nephropathia Balkani* / балканска нефропатия (топонимът в главния топоним е изразен чрез добавен апостроф, а в подчинения – чрез латинска генитивна форма); *Ebola' febris haemorrhagica, febris Ebola'* / ебола хеморагична треска (и в главния, и в подчинения епоним топонимът е изразен чрез добавен апостроф към него); *Australia' antigenum, antigenum Australia* / австралийски антиген (в главния епоним топонимът е представен с добавен апостроф, а в подчинения – чрез възприетата в латинската терминологична система основна форма); *Bulgaria' cura, cura bulgara, cura bulgarica* / българско лечение (топонимът в главния епоним е изразен чрез добавен апостроф, а в подчинения е трансформиран чрез афиксация в прилагателно име)). Аналогични са примерите *Achilles' bursa, bursa Achilles'* / ахилова бурса и *Adamkiewicz' arteriae, arteriae Adamkiewiczi* / артерии на Адамкиевич, при които за писменото изразяване на едно и също понятие е използван и главен, и подчинен епоним, като при втория пример антропонимът е с добавен апостроф в главния, а в подчинения е въведен с генитивната му форма. Не е рядко явлението, при което онимът, бидейки включен в такава структурна двойка, да е трансформиран в прилагателно име в подчинения епоним (*Adler psychologia* / адлер психология, *psychoanalysis adleriana*/адлер психоанализа⁴). Възможно е също така в единия термин да е в резултат на конверсия на съществителното собствено име и дори да се изписва с малка буква, а в другия да е част от словосъчетание (*adonis, Adonis vernalis* / адонис (верналис)). Освен нехомогенност в структурен план са засвидетелствани и примери, отнасящи се до орфографското представяне на съществителното собствено име (*aqua Seltersi, aqua-Seltzer, Selters' aqua* / вода Зелцер, аква-зелцер; *Acosta' morbus, D'Acosta morbus* / Акоста (Д'Акоста) болест; *Metchnikov meritis* и *Mechnikov meritis* / заслуга на Мечников, *Metchnikov theoriae* и *Mechnikov theoriae* / теории на Мечников).

Срещат се и любопитни случаи на частична терминологична омонимия, при които в рамките на един епонимичен термин е употребен топоним, а в друг откриваме антропоним със същата орфография (*Glasgow coma-scale* / Глазгоу-скала на комата (< Glasgow, град в Шотландия), но *Glasgow (W.) signum* / симптом на Глазгоу (< William Carr Glasgow, американски лекар). С цел диференциация на единия от другия термин, след фамилиното име,

включено в епонимната фраза, е даден инициал за личното име. Следните два примера също могат погрешно да бъдат класифицирани като епоними, образувани от топоним – *Berlin oedema* / Берлин тип едема (терминът не е образуван от името на гр. Берлин, а от това на германския офталмолог Rudolf Berlin) и *Israel palpatio* / палпация по Израел (терминът не е образуван от топонима Израел, а от името на германския хирург и уролог James Adolf Israel). При тях липсва всякаква допълнителна идентификация и при непознаване на етимологията на термина е задължителна допълнителна справка за екстралингвистична информация. Подобен е казусът и с *Head zonae sive areae* / зони или области на Хед, където съществителното собствено име може да бъде погрешно възприето като съществителното нарицателно име *head* – „глава“ от английски поради процесите на силното му влияние върху медицинската терминология в световен мащаб.

Епонимите присъстват в трите подсистеми на медицинската наука, но поради семантичните им специфики делът на тези, използвани като клинични термини, е значително по-голям при сравнение с този тип лексикални единици, срещани в анатомичната и фармацевтичната номенклатура.

Коректното боравене с епонимните термини, писмено и говоримо, е задължителна част от общата медицинска култура на всеки лекар и медицински специалист. Точното произношение на чуждоезичните имена е особено важно при съвременната глобализация и размяната на медицински кадри между отделните страни. Има имена с еднакъв правопис на латиница, но с различен изговор в зависимост от националността. Поради тази причина трябва да се проверява екстралингвистичната информация за националността на автора и за произхода на името му (Arnaudova 2005b, pp. x – xi). Заради избледняващата връзка между болестното състояние и собственото име, послужило за неговото назоваване, в различни държави един и същ епоним често се изписва по различен начин (Fortune 2000, p. 236) и поради тази причина тези термини дори биват определяни като „лексеми с неутвърдена кодификация“ (Ivanov 2014, p. 6; Ivanova, Kelbecheva, Yosifova 2023, p. 25). Закодираното в тях основно семантично поле „притежание“ (Fortune 2000, p. 236) все по-често се изразява неконвенционално чрез добавяне на апостроф към съществителното собствено име или посредством трансонимизация, а не чрез традиционната латинска генитивна форма.

Този начин на изписване се прехвърля и в превода им на съвременните езици (например на английски се използват апостроф или предлогът *of*, на български се използва предлогът *на*), но и той става все по-непредпочитан и е изместен от модела „собствено име – медицински термин“ (Arnaudova 2005b, p. xii; Fortune 2000, p. 237). Това нововъведение е относимо предимно за болестни състояния и синдроми, а за хирургичните интервенции и другите прилагани методи за лечение, въведени от съответния автор, се предпочи-

та употребата на частицата „по“ (по метода на...), докато „за анатомичните термини, симптомите, признаците, инструментите и тестовите частицата **на** е оставена, тъй като те така са познати и по смисъл наистина принадлежат на авторите си, което е по-различно от по-горе споменатите болести и синдроми“ (Arnaudova 2012, р. ххi). Често в българската терминологична система се използва и епонимна конструкция, съдържаща лексемата „*mun*“ (*Le Fort fractura* / Лео Фор тип фрактура, *Favre degeneration hyaloretinalis* / Фавр тип хиало-ретиална дегенерация).

Наблюдават се и възникващи казуси при употребата на епоними, свързани с нанасяне на обида или уронване на престижа, водещи до преосмислянето им и последвалата им стигматизация. Например, когато в края на 2019 г. със споменаването на информацията за нов вирус в медиите започват да бъдат използвани определения като „вируса в Ухан“, „китайски вирус“, „китайски коронавирус“, както и „британски щам/вариант“, „южноамерикански щам/вариант“, „бразилски щам/вариант“, „индийски щам/вариант“ и др. (Felecan 2021, р. 44), последствието е пораждаването на вълни от нежелани реакции в обществото поради нарушаване на основните правила, възприети в наши дни от СЗО (Световна здравна организация) / WHO (World Health Organization) с цел превенция от расистки и дискриминационни коментари и противопоставяне на хора от различен пол, произход, етнос, забранявайки включването на наименования на животни, географски обекти, лични имена, културологични особености, възприети хранителни практики и думи, предизвикващи чувство и усещане за страх и опасност (Felecan 2021, р. 43; WHO 2020).

Китайският град Ухан не е единственият „дискредитиран“ топоним. Съществуват официални медицински термини като *febris argentinica** (от Аржентина), *febris australica** (от Австралия), *febris bolivica** (от Боливия), *febris crimea* / кримска треска (от полуостров Крим) и *febris Crimea-Congo* / треска Крим-Конго (от полуостров Крим и Конго), *febris koreana** (от Корея), *febris Lassa** (от гр. Ласа, Нигерия), *febris maltae** (от Малта), *febris mediterranea** (от Средиземноморие, т. е. индиректно от хидронима Средиземно море), *febris mediterranea familiaris* / средиземноморска семейна треска (също от Средиземноморие, т. е. индиректно от хидронима Средиземно море), *febris Omsk** (от гр. Омск, Русия), *febris queenslandica** (от Куинсланд, щат в Североизточна Австралия), *febris volhynica** (от Волинска област в Русия), *Ebola* / *febris haemorrhagica*, *febris Ebola* / Ебола тип хеморагична треска (от р. Ебола, Заир), *Marburg virus et febris haemorrhagica* / марбургски вирус и марбургска хеморагична треска (от гр. Марбург, Германия) и т. н.

Тази кратка извадка подсказва, че макар и непрепоръчителен, „този модел на именуване на нови обекти или явления си остава базисен поради неговата универсалност“ и изключителна популярност в масмедияте (Ivanova,

Kelbecheva, Yosifova 2023, p. 33; Felecan 2021, pp. 43 – 44). По този начин може индиректно да се изрази мнение по социални, икономически и политически въпроси, но също така да бъде използван и като инструмент за налагане на определено влияние.

Този феномен е обект на изследване от страна не само на специалисти по лингвистика, но и на социолози, психолози, географи, политически анализатори и др. Чрез свързването на даден топоним – бил той наименование на конкретно населено място, географска област или пък съвпадащ с границите на цяла държава, с епидемия, бедствие от природен или индустриален характер, политически режим или историческо събитие с трайна отрицателна конотация се достига до неговата девалвация и постигане на обезценяване в социоикономически аспект (Sungjae, Chanhho 2021).

При споменатия вече термин *mongoloismus*, -i, m / монголоизъм, изведен от топонима Монголия, официалната забрана от СЗО/WHO става факт през 1965 г. по молба на делегати от Монголската народна република (Aleman 2021, p. 499). При него се усеща обидно отношение не само към населението на конкретна държава, но и към огромна група от хора със сходни антропологични черти, т. е. към представителите на цяла раса. Това е причината той да бъде заменен от *Down syndromum* / Даун синдром, даун и *trisomia 21* / тризомия 21.

Въпреки че обект на изследване тук са епонимите в латинската медицинска терминология, ще бъде обърнато внимание на сходни евфемистични случаи, които са част от българската терминологична система, като доказателство, че наблюдаваните процеси са глобални и общовалидни: *Исландски синдром* (стар термин, образуван от топонима Исландия, назоваващ островна държава в Европа, където през 1948 г. е описана епидемия) (Arnaudova 2013, p. 128) е заменен впоследствие от *синдром на хроничната умора* (продължителна и постоянно изразена умора, без установена причина, с намаление повече от половината от обичайната физическа активност, придружена от различни оплаквания (мускулна слабост, главоболие, безсъние, лека температура, депресия и др.) (ibidem, p. 270)); терминът *испанската болест* в българската терминология е заменен с *грип*, а в други езици – с *инфлуенца* или *грип* (ibidem, p. 72). Подобни примери изобилстват и в английската терминология, където термините *“the French disease”* и *“the Italian disease”* с буквален превод на български език *„френската болест“* и *„италианката болест“* са били използвани официално вместо *syphilis*, -idis, f = *syphilis*, -is, f / сифилис, луес (Nieradko-Iwanicka 2020, p. 56).

В недалечното минало дискриминация се наблюдава и при справедливото арбитриране на авторството на новопоявяващи се епоними. Не са единични случаите, когато като откриватели на даден нов медицински феномен биват определяни учени от държави с по-силно макроикономическо влияние в глобален мащаб (Kucharz 2020, p. 259).

В категорията на термини табу може да бъдат включва и всички епони-ми, образувани от имената на нацистки лекари или учени, свързани с този нехуманен режим (*Hallervorden-Spatz morbus**, който произлиза от имената на Julius Hallervorden и Hugo Spatz, невролози и невропатолози). Ужасяващо е, че чудовищното отношение към човешки същества е породило появата на множество термини, като само в областта на неврологията те са над тридесет (Kondziella 2009). Неоспорима и непоклатима трябва да е инициативата за замяната им с техни синонимни еквиваленти.

Разбира се, не трябва да се пропускат и примерите, които символизират наднационалната признателност към всеотдайността на хората, посветили и дори жертвали живота си за науката. Като наименованието на химичния елемент *Polonium (Po)*, -ii, n / полоний, наречено на Полша, родината на Мария Кюри (Nieradko-Iwanicka 2020, p. 56).

В спора относно „за“ или „против“ тяхното функциониране в терминологията изобщо често се пропуска, че чрез тях може да бъде илюстрирана еволюцията на медицината като наука (Aleman 2021, p. 499). Но най-ценното им и приносно качество е консервирането в тяхното съдържание на запечатан фрагмент от човешката история (Arnaudova 2005b, p. ix; Arnaudova 2012, pp. xx – xxi; Ivanova, Kelbecheva, Yosifova 2023, p. 33; Ivanova 2022, p.63), който трудно може да бъде изтрят от общата памет на обществото.

4. Заключение

Очакваните резултати от настоящото проучване припокриват намерението за запознаване с елементи от латинската медицинска терминология, позиционирани в нейната периферия, но необходими за изграждането на цялостния ѝ съвременен облик. Те също така са знаци, сигнализиращи за бъдещото ѝ развитие, продиктувани от процесите на глобализация.

Направените препратки на разглежданите примери с техните кодифицирани еквиваленти в български и английски език подсказват за посоката на тези тенденции в световен мащаб и на локално ниво.

Неслучайно терминообразуването вече все по-често се възприема за социален процес, а самата терминология – за социално явление (Amudzhieva 2021, p. 24). Отсъствието на ясно и коректно изграден терминологичен скелет създава пречки за функционирането на всяка една съвременна човешка дейност. Това прави повече от препоръчително запознаването със спецификите на термина, в диахронен и синхронен аспект, в качеството му на инструмент в хода на осъществяването на различни форми на комуникация (писмена и говорима, официална или разговорна).

Осъзнатото възприемане на неговите особености като езиков знак би подпомогнало потребителите му в реализирането на висока комбинативност при употребата му, както и за адекватното му съчетаване еноцентрично (т.е. ком-

бинация на даден термин със специализирани единици от същата или друга система/и или подсистема/и) и ектоцентрично (т. е. комбинация на даден термин с единица/и от общоупотребимата лексика). Посредством автоматизиране на правилно въвеждане в различни по вид (писмен и устен) и стилистична разновидност (разговорен, научен, художествен, публицистичен и административно-делови) текстове ще бъде възможно и изграждането на паралели между лексиката на различни научни направления, кодифицирана в два или повече езика.

Анализът на епонимните термини в латинската терминологична система има индиректни препратки към функционирането на техните еквиваленти в българската специализирана лексика, които дори от някои изследователи се възприемат като техни дублетни форми. И докато латинските, а и английските примери поради статута им на интернационални термини подлежат на строги правила на кодификация и регулация от официалните органи като СЗО/ВНО, то българските варианти се употребяват хаотично, не се упражнява здравословен контрол върху тяхното периодично ревизиране. Тенденциите на опростяване в структурно и синтактично отношение са налице и в трите терминологични системи, като безспорно са повлияни от английската.

Почти всяко изследване, свързано с употребата на епонимите, завършва със запитване за тяхното бъдещо място сред специализираната лексика сред различните научни направления, както и с препоръки тяхната употреба да бъде ограничена. Безспорен факт е обаче, че този тип термини възникват по най-интуитивен начин и продължават да бъдат предпочитани в процеса на изграждане на външна форма за новопоявяващи се понятия.

БЕЛЕЖКИ

1. Арнаудова подчертава, че *Афцелиус синдром* е вариант на *Картагенер синдром*, но „описан с допълнение от установената неподвижност на ресничестия епител на белите дробове“ (Arnaudova 2005b, p. 5).
2. Терминът функционира и като субстантивирано прилагателно име (*galenica*), а чрез допълнителна деривация е образуван и още един, произведен на упоменатия (*neogalenica*). В българската терминологична система еквивалентите на тези два примера не функционират като самостоятелни лексеми, а само като част от словосъчетание.
3. Определението „венерически“, както и терминът „венерическа болест“ са остарели понятия. Заменени са със „сексуално предавана болест“ (Arnaudova 2012, p. xvi).
4. Двата епонима съответстват на едно и също понятие и са взаимнозаменими.

ЛИТЕРАТУРА

- АМУДЖИЕВА, Н., 2021. *Образно-сетивни названия на клиничните термини от гръцки и латински произход (поглед зад завесата на терминологичното название)*. Варна: Стено.
- АРНАУДОВА, П., Г., 2005а. *Nova terminologia medica polyglotta et eponymica*. Нова медицинска полиглотна и епонимна терминология на седем езика. София: Медицина и физкултура.
- АРНАУДОВА, П., Г., 2005б. *Епонимни термини в нозологията, морфологията и клиниката на вътрешните болести*. София: Медицина и физкултура.
- АРНАУДОВА, П., Г., 2012. *Terminologia medica polyglotta eponymica et acronimica*. Полиглотна епонимна акронимна медицинска терминология на седем езика. София: Медицина и физкултура.
- АРНАУДОВА, П., Г., 2013. *Малка медицинска енциклопедия за всеки*. София: Изток – Запад.
- ИВАНОВ, В., 2014. *Проблеми при кодифицирането на спортна терминология в словашкия и българския език* (автореферат).
- ИВАНОВА, А., КЕЛБЕЧЕВА, В., ЙОСИФОВА, Е., 2023. Спортни термини в английски език от областта на бодибилдинг и фитнес, съдържащи елемент етноним. *Записки з ономастики / Opera in onomastica*, 26, с. 23 – 39.
- ПЕТКОВА, Г., ГРОЗДАНОВА, Е., 2023. Медицински термини, образувани от римски митологични имена и техните еквиваленти в български и хърватски. *O jeziku zboriti (Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Nedi Pintarić Kujundžić)*. Zagreb: FF press, pp. 347 – 353.
- ALEMAN, Y., M., 2021. Medical eponyms: redeeming or not the long-standing tradition. *Postgraduate Medical Journal*, vol. 97 (2021), Issue 1150, pp. 498 – 500.
- FELECAN, O., 2021. Onomastic Considerations on News in the Recent Mass Media. In: A. CHOLEVA-DIMITROVA, M. VLAHOVA-ANGELOVA, N. DANCHEVA (Eds.), *Слъдовати достоитъ. Proceedings of the International Onomastic Conference “Anthroponyms and Anthroponymic Researches in the Beginning of 21st Century”, dedicated to the 100th anniversary of the birth of prof. Yordan Zaimov, Dr. Sc. (1921 – 1987), 20 – 22 April 2021, Sofia*, pp. 42 – 58. <<https://ibl.bas.bg/en/onomastitchna-konferentsiya-na-tema-vantroponimi-i-antroponimni-izsledvaniya-v-natchaloto-na-xxi-vekv/>>, 08.08.2021, 9:38.
- FORTUINE, R., 2000. *The Words of Medicine – Sources, Meanings, and Delights*. Springfield, Illinois: Charles C Thomas Publisher, LTD.
- IVANOVA, V., 2022. Bulgarian medical terminology units derived from a toponym. *Proglas*, no. 1, pp. 60 – 65.

- KONDZIELLA, D., 2009. Thirty Neurological Eponyms Associated with the Nazi Era. *European Neurology*, vol. 62, no. 1, pp. 56 – 64. <<https://karger.com/ene/article/62/1/56/124499/Thirty-Neurological-Eponyms-Associated-with-the>>, 24.08.2023, 14:52.
- KUCHARZ, E., J., 2020. Medical eponyms from linguistic and historical points of view. *Reumatologia*, no. 58, pp. 258 – 260.
- NIERADKO-IWANICKA, B., 2020. National eponyms in medicine. *Reumatologia*, no. 58, pp. 56 – 57.
- PETKOVA, G., 2011. Eponyms in Bulgarian Clinical Terminology. *Speech and Context (International Journal of Linguistics, Semiotics and Literary Science)*, vol. 1, no. II), pp. 38 – 41.
- SUNGIAE CHOO, CHANHO KIM, 2021. The Negative Brand Value of Place Names: Conceptualizing Toponymic Stigma (abstract) <<https://journal.kgeography.or.kr/articles/article/9Qve/#Abstract>>, 01.02.2025, 13:54.
- TODEA, L., 2013. Eponyms and the Language of Technology. *Proceedings of the Second International Conference on Onomastics “Name and Naming”. Onomastics in Contemporary Public Space*, pp. 1052 – 1062.
- WHO, 2020. <[https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)>., 27.09.2021, 14:26.

REFERENCES

- ALEMAN, Y., M., 2021. Medical eponyms: redeeming or not the long-standing tradition. *Postgraduate Medical Journal*, vol. 97, Issue 1150, pp. 498 – 500.
- AMUDZIEVA, N., 2021. *Образно-сетивни названия на клиничните термини от гръцки и латински произход (поглед зад завесата на терминологичното название)*. Varna: Steno.
- ARNAUDOVA, P., G., 2005a. *Nova terminologia medica polyglotta et eponymica. Nova meditzinska poliglotna i eponimna terminologia na sedem ezika*. Sofia: Meditzina i fizkultura.
- ARNAUDOVA, P., G., 2005b. *Eponimni termini v nozologiatata, morfologiatata i klinikata na vatrešnite bolesti*. Sofia: Meditzina i fizkultura.
- ARNAUDOVA, P., G., 2012. *Terminologia medica polyglotta eponymica et acronimica. Poliglotna eponimna akronimna meditzinska terminologia na sedem ezika*. Sofia: Meditzina i fizkultura.
- ARNAUDOVA, P., G., 2013. *Malka meditzinska entziklopedia za vseki*. Sofia: Iztok-Zapad.
- FELECAN, O., 2021. Onomastic Considerations on News in the Recent Mass Media. In: A. CHOLEVA-DIMITROVA, M. VLAHOVA-ANGELOVA, N. DANCHEVA (Eds.), *Слъдовату достойтъ. Proceedings of the International Onomastic Conference “Anthroponyms and Anthroponymic*

- Researches in the Beginning of 21st Century*”, dedicated to the 100th anniversary of the birth of prof. Yordan Zaimov, Dr. Sc. (1921 – 1987), 20 – 22 April 2021, Sofia, pp. 42 – 58. <<https://ibl.bas.bg/en/onomastitchna-konferentsiya-na-tema-vantroponimi-i-antroponimni-izsledvaniya-v-natchaloto-na-xxi-vekv/>>, 08.08.2021, 9:38.
- FORTUINE, R., 2000. *The Words of Medicine – Sources, Meanings, and Delights*. Springfield, Illinois: Charles C Thomas Publisher, LTD.
- IVANOV, V., 2014. *Problemi pri kodifitiraneto na sportna terminologia v slovashkia i balgarskia ezik* (avtoreferat).
- IVANOVA, A., KELBECHEVA, V., YOSIFOVA, E., 2023. Sportni termini v angliiski ezik ot oblastta na bodibilding i fitness, sadarzhashti element etnonim. *Zapiski z onomastiki / Opera in onomastica*, 26, s. 23 – 39.
- IVANOVA, V., 2022. Bulgarian medical terminology units derived from a toponym. *Proglas*, no. 1, pp. 60 – 65.
- KONDZIELLA, D., 2009. Thirty Neurological Eponyms Associated with the Nazi Era. *European Neurology*, vol. 62, no. 1, pp. 56 – 64. <<https://karger.com/ene/article/62/1/56/124499/Thirty-Neurological-Eponyms-Associated-with-the>>, 24.08.2023, 14:52.
- KUCHARZ, E., J., 2020. Medical eponyms from linguistic and historical points of view. *Reumatologia*, no. 58, pp. 258 – 260.
- NIERADKO-IWANICKA, B., 2020, National eponyms in medicine. *Reumatologia*, no. 58, pp. 56 – 57.
- PETKOVA, G., 2011. Eponyms in Bulgarian Clinical Terminology. Speech and Context. *International Journal of Linguistics, Semiotics and Literary Science*, vol. 1, no. III, pp. 38 – 41.
- PETKOVA, G., GROZDANOVA, E., 2023. Meditzinski termini, obrazuvani ot rimski mitologichni imena i tehните ekvivalenti v balgarski i harvatski. *O jeziku zboriti (Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Nedi Pintarić Kujundžić)*. Zagreb: FF press, pp. 347 – 353.
- SUNGIAE CHOO, CHANHO KIM, 2021. The Negative Brand Value of Place Names: Conceptualizing Toponymic Stigma (abstract) <<https://journal.kgeography.or.kr/articles/article/9Qve/#Abstract>>, 01.02.2025, 13:54.
- TODEA, L., 2013. Eponyms and the Language of Technology. *Proceedings of the Second International Conference on Onomastics “Name and Naming”. Onomastics in Contemporary Public Space*, pp. 1052 – 1062.
- WHO, 2020. <[https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)>., 27.09.2021, 14:26.

THE FUNCTION OF EPONYMOUS TERMS IN MODERN LATIN MEDICAL TERMINOLOGY AND THEIR REFLECTION ON THE BULGARIAN SYSTEM

Abstract. The research subject of the present text is the eponymous terms, part of the Latin medical terminology and their reflection on the Bulgarian system. References are made, when necessary, to examples found in English, when an influence on the other two systems on the focus of investigation is observed. The interest in the studied terminological units is caused, on the one hand, by their significant number in all the three subsystems of medical science – anatomical, clinical and pharmaceutical, as well as by the rules in their updating, regulation and codification that could be defined as inhomogeneous.

Lexicographic excerpt and linguistic analysis were applied as the main research methods here. Specialized books, dictionaries, encyclopedias, textbooks, and other materials were used as sources of scientific information. The examples are classified according to their syntactic structure, as well as thematically depending on the type of the basic onym that is used for their derivation.

The latest trends related to their usage and functioning within the framework of international specialized vocabulary are also monitored and commented on.

Keywords: eponym; medical terminology; Latin language; Bulgarian language; codification; stigmatization

✉ **Dr. Gergana Petkova, Senior Lecturer**

ORCID iD: 0000-0001-7209-9765

Medical University – Plovdiv, Bulgaria

15A, Vasil Aprilov Boulevard

4000 Plovdiv, Bulgaria

E-mail: Gergana.Petkova@mu-plovdiv.bg